

Parlem amb l'arxiver Marc Torras: a instàncies de la Comissió de la Veritat va elaborar tres informes sobre la situació dels arxius que ara s'han endut a Madrid. La intenció era ordenar-los, tractar-los perquè es conservessin correctament i digitalitzar-los. 'In situ', és clar.

Durant el 2008, a instàncies de la Comissió de la Veritat i d'Acció Cultural del País Valencià (ACPV), l'arxiver Marc Torras va elaborar tres informes exhaustius. La preocupació per la situació dels arxius amb la documentació dels judicis i procediments militars oberts arran de l'arribada al poder dels revoltats de Franco havia impulsat la mesura. La Generalitat valenciana, a la qual el jutge militar havia apel·lat en diverses ocasions (tant en època del president del PSPV, Joan Lerma, com en la dels del PP, Eduardo Zaplana i Francisco Camps), no havia mostrat gaire ni gens d'interès per la qüestió, i la societat civil va començar a posar fil a l'agulla: calia, d'entrada, avaluar la situació dels tres dipòsits documentals (a Castelló de la Plana, València i Alacant) de l'arxiu de procediments judicials militars del jutjat togat militar territorial número 13. I es va fer. Amb l'avaluació, l'arxiver va poder elaborar una "Proposta de tractament documental" (inclosa als informes), per tal de planificar la "base de dades de descripció", la instal·lació del fons en un espai adient per a la seva conservació, el tractament que hi calia i la "restauració i digitalització de la documentació". El darrer dels tres informes es presentava el 23 de desembre del 2008. Tres setmanes abans que es comencessin a emportar la documentació.

Marc Torras es mostra sobtat per la celeritat del fet: "No entenc què ha passat ni per què ho han dut a terme així. Quan s'ha de fer un trasllat d'aquestes característiques, entenc que s'ha d'avisar abans els investigadors, els possibles usuaris... Si la preocupació és digitalitzar els documents o fer-ne la descripció... això es pot dur a terme al mateix lloc. I aquesta era, de fet, la proposta que fèiem: treballar als dipòsits d'aquí.

Els informes de l'arxiver

No calia endur-s'ho. És més lògic que la documentació sigui a prop del lloc on hi haurà més consulta. Que és, a més, on s'ha creat la documentació." Al capdavant, una cosa és fer-ne còpies fidedignes i endur-se-les on sigui, bo i deixant els originals. "Agafar-ho i emportar-s'ho a Madrid o a Salamanca ho trobo una mica... fora de lloc. Fora d'època. És mentalitat arxivística centralista del segle XIX."

Els sumaríssims. Què és el que s'han endut els camions, de matinada? Tal com explicitava Marc Torras als informes, una "documentació de gran interès per a poder conèixer amb exactitud l'abast de la repressió del període del primer franquisme". Són tots els expedients, tots els papers produïts pels procediments judicials militars oberts a partir de l'ocupació i durant la dictadura: "Després de la guerra —relata Torras—, la justícia militar permetia que s'acceleressin els procediments sumarís i passessin a *sumaríssim*: la informació es recollia tan ràpidament com era possible i es feia el judici també molt ràpidament (i encara hi havia el *sumaríssim d'urgència*: l'acusat en molts casos no sabia ni de què l'acusaven, al defensor li podien dir: 'Demà hi ha aquest consell de guerra i tu faràs d'avocat')." I tot això queda inclòs a l'expedient: hi ha la instrucció de cada cas, la documentació que s'ha recollit, declaracions de testimonis o del mateix afectat, denún-

cies, cartes, avals, carnets de partit o de sindicats, articles de premsa... "una mica de tot".

Són desenes de milers d'expedients. Que afecten desenes de milers de persones. Perquè "un sumari pot ser per a una única persona o per a diverses si, per exemple, entren les tropes franquistes en un municipi i fan llista amb l'alcalde i els regidors acusant-los del que sigui. Són els expedients de responsabilitats, a partir dels quals es podien obrir sumaris i es traslladava el cas a la justícia militar. I es feien llistes amb els mestres. O per als catedràtics de la Universitat. Ara penso en el sumari que van fer al rector Peset, per exemple. Era un dels documents de València". Ara ja no.

L'estat de la documentació als tres dipòsits (tots els expedients formen part dels papers del jutjat togat militar territorial número 13, amb jurisdicció a tot el País Valencià, que va assumir els procediments dels jutjats militars que hi havia hagut a Castelló i a Alacant) era divers: "Els pitjors eren els documents de València, amb molta diferència. Però els de Castelló, per exemple, estaven en perfecte estat (i a Alacant, sense arribar al grau de Castelló, també estaven bé). I per a les consultes no hi havia cap dificultat: el sots-delegat de defensa donava facilitats i hi havia un munt d'historiadors consultant-ho. Que ara han quedat ben fumats."

Torras, a més, adverteix dels riscos d'un trasllat que, malauradament, ja s'ha consumat. "El principal problema" per a uns papers com els de València, que van quedar molt tocats per la riuada del 1957, "és que mentre estiguin en un dipòsit en mínimes condicions, com el de València —que era correcte—, amb temperatura i humitat estables i neteja constant, no passa res: els fongs romanen com en estat letàrgic. Però si els trasllades a un altre lloc on canvien aquestes condicions, pot ser que els fongs s'activin. Per tant, que en el trasllat es puguin malmetre? No hauria de passar. Pot passar? Sí, és clar. Però se suposa que qui ho hagi fet ja és conscient que el cas de València té aquest problema afegit i, per tant, ja ho haurà controlat".

Suposem-ho, sí.

Núria Cadenes